

ՕՐԱԳԻՐ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԲՆԱԿԱՆ

ԳԻՏԵԼԵԱՑ

ԺԳ. ՏԱՐԻ. ԹԻԻ 10.

1855

ՄԱՅԻՍԻ 15.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Ե.

Բնական խնամք: (Տես նրան 81)

Ա. Ադէկ օդ:

Իրենց արուեստին ու շատ փորձէ անցնելուն պատճառաւ հմուտ եղող մարդիկ՝ առանց տարակուսի մը կ'ըսեն որ աղէկ օդն է առողջութեան ու կենաց առաջին պայմանը, նաև աղէկ սրնունդէն ալ աւելի. Օդն ճարտէ կենաց:

Եւ յիրաւի, աղէկ օդը լաւ արիւն կ'ընէ, լաւ մարտողութիւն կը պատրաստէ ու կու տայ: Ս'եր կենդանութիւնը թէ պէտ օդէն չէ, բայց անոր տարակոյս

չկայ՝ որ աղէկ օդը մեր գործարաններուն սնունդ և ոյժ կու տայ, իսկ գէշը լաւ սնունդն ալ կ'ապականէ:

Ուրեմն վերջի աստիճանի հարկաւոր է որ դաստիարակութե տեղումնք լաւ դիրք ունենան, առողջարար կողմն ըլլան, և իրենց հասարակաց դահլիճները ընդարձակ ու օդ բանող. և աւելի լաւ կ'ըլլայ թէ որ գեղ տեղ շինուած ըլլան, կամ գէթ չորս դին ընդարձակ հրապարակներ, պարտէզներ ու մարգագետիններ ըլլան:

Տան մը օդը լաւ մաքուր պահելու

Համար միշտ արթնութիւն ընելու է , մանաւանդ որ տղայք այս կողմանէ ան փոյթ կ'ըլլան . թէպէտ և երբեմն կերակրոյ կողմանէ չեն հաւնիր ու տոգոհութիւն կ'ընեն , բայց օգուն առողջ կամ անառողջ ըլլալուն , թանձր կամ անօսր ըլլալուն ամենեւին հոգ փոյթ չեն ըներ : Այս կողմանէ պէտք է ամէն կերպով արթուն կենալ : Անդա՛նի ու յստակ օդը միշտ ու անդադար փոփոխուելով , մեծ ու կարեւոր ազդեցութիւն կ'ընէ՝ չէ թէ միայն առողջութեան վրայ , հապա՛ այս ալ աւելցնենմ' թէ պէտ և կարգէ դուրս երեւայ խօսքս , նաև բոլոր վարժարանին բարեկարգութեանը վրայ :

Բ . Սնունդ :

Ատելիքը պէտք է որ առողջարար ու առատ ըլլայ . ոչ որպիսութիւնն ու ոչ քանակը պակսութիւն պիտի ունենայ . բայց միանգամայն պէտք չէ չափազանց ըլլայ ու աւելորդ փափկութիւն ունենայ :

Արժարանի մը մեծաւորը պէտք է ամէն օր այս բաներուս կողմանէ ապահով ըլլայ , և անոր համար անձամբ պիտի քննէ ամէն բան : Արչափ որ հարկաւոր է կերակուրներուն կողմանէ պարզութիւնը , սակաւապիտութիւնն ու ժուժկալութիւնը , և ինչպէս ամենեւին պէտք չէ որ կարգէ դուրս ու բարակ , համեմեալ ու խիստ ախորժահամ ըլլան , այնչափ բոլորն ալ պէտք է լաւ ըլլան : Ինտիր հաց ու միշտ աղէկ եփուած . միսը ամենէն աղէկը . ոչ երբեք երկրորդ աստիճանի բան : Անդանոյն աւելի պատուական ու աւելի սննդարար մասերը . լաւ ընդեղէն , զորն որ ձմեռուան պաշարի համար պէտք է այն գաւառներէն բերել տալ՝ որ անուանի եղած են այս կողմանէ : Ամէն եղանակի պտուղները պէտք է հասուն ըլլան . խմորեղէնները լաւ շինուած : Պաքի օրուան ձկները թարմ ըլլան : Ձէթը առաջին կարգի , ու քացախը ընտիր . իսկ գինին աղէկ և ուժով , որ տղոց

խառնուածոյն համեմատ ըմպելիք ըլլայ , թէթեւ , առողջարար ու ախորժելի քմաց :

Աշակերտաց ու վարժապետաց ապրուստին կերպը որչափ որ կարելի է նոյն պիտի ըլլայ . բայց միայն երբ հասկը , աշխատութիւնը , կամ երբեմն հիւանդութիւնը և ուղիղ խելքը ցուցնէ որ զանազանութիւն մը ընել հարկաւոր է : Սակայն միշտ նոյն տեսակ կերակուր , նոյն սեղանը , նոյն պատրաստութիւնը , նոյն ծառայութիւնը :

Հացը միշտ ըստ պիտոյից պէտք է տալ : Բայց տղոց ալ իմացնելու է որ այդ վստահութեանը պատճառաւ իրենք ալ ինչ պարտք կ'ունենան , ինչ զգուշութիւն , ինչ մեծարանք թէ իրենց և թէ ուրիշին . և մանաւանդ ինչ մեծարանք Աստուծոյ և աղքատաց . Աստուծոյ , որ հացը կու տայ , ու աղքատաց , որ չունին անիկայ :

Ընէ թէ ոտքի տակ առնելու , նետելու , փձացնելու , աղտոտելու համար Աստուծոյ նախախնամութիւնը իրենց առատ հաց տուեր է . հապա պարկեշտութեամբ գործածելու համար , ինչպէս որ բարեկիրթ տղայոց կը վայելէ . ու բարեպաշտութեամբ , ինչպէս քրիստոնեայ տղոց պատշաճ է :

Իսոնք են լաւ խնամքները որ պէտք է ընել ուտելեաց կողմանէ :

Բայց միթէ կարելի է որ այդ հոգացողութիւնը ունենալէն ետև ալ ամէն բան այնպէս կատարեալ ըլլայ , ինչպէս որ մարդ կը փափաքի :

Ընէ . անոր համար պէտք է տղայքը սորվեցնել որ անտրտունջ համբերեն անխորշելի ու առժամանակեայ անպատշաճութեանց , որոնցմով իրենց առողջութեանը փնտս մը չըլլար : Պէտք է որ գիտնան՝ թէ շատ անգամ նաև հարուստներու տունը , նոյն իսկ թագաւորներու պալատը ինչպէս որ պէտք է ծառայութիւնը չըլլար : Եւ միանգամայն այս ալ իրենց հասկըցնելու է , որ և ճշմարիտ է , թէ այն տղայքը աւելի կը տրտնջան , որոնք որ աւելի խեղճ կ'ապրէին իրենց տունը , կամ թէ անոնք

որոնց վրայ որ իրենց տունը չափազանց հոգ ըլլալով՝ աւրուեր են, ու իրենց մարմինը աւելի սնունդ աւեր է՝ քան թէ իրենց հոգին :

Ինոնք որ կերակրոյ վրայ գանգատելու գէշ ախտն ունին, այլ և այլ չար ու նակութեանց հետեւելով կ'ընեն. ոմանք տհաճութի կը ցուցնեն մարմնապաշտ ըլլալուն, ոմանք ընդունայնասիրութեան համար, և ոմանք ալ չար օրինակի ետեւէ երթալով՝ անմտութեամբ ու տկարութեամբ :

Դաստիարակը իբրեւ հայր պէտք է իր զաւակացը արդարակէիւ ըլլայ :

Պարտական է իր խղճմտանքովը վկայէ՝ որ ամենեւին տղայոց մէջէն մէկու մը հարստութեանը, ազգատոհմին կամ աշխարհային վիճակին առաւելութեանը համար աւելի խնամք չէ ցուցուցեր քան զուրիշները :

Հոգին, մտաց և սրտի կատարելութիւնները, գիտութեան և առաքինութեանց ակնկալութիւնները, ահա ասոնք են՝ որոնց համար տղուն վրայ պէտք է սէր ունենալ. իսկ իմաստուն դաստիարակի մը տղոցմէ մէկուն վրայ աւելի հոգ ունենալու պատճառը պիտի ըլլայ տղուն տկարութիւնն ու բնական անկարողութիւնը, և ոչ թէ անոր անկիրթ պահանջմունքները, կամ ինքնա հաճոյ փափկասիրութիւնները :

Ինկեղծութեամբ եկէք ինծի, երբեմն երբեմն կ'ըսէի իմ տղոցս, այսինքն վստահութեամբ և պատկառանք. ձեր պատշաճական պէտքերը ըսէք ինծի, ինչպէս ձեր հօրը մօրը կ'ըսէիք : Արցածիս չափ բանի մըն ալ չեմ խնայեր ձեր պէտքը լեցնելու համար. բայց հոս ամենեւին ոչ գանգատ և ոչ տրտունջ պիտի ըլլայ : Իսկ թէ որ այդպիսի տմարդութիւն մը ընելու միտք ունիք, մէկէն՝ ի մէկ առաջուցմէ այս դպրոցէն ելէք գացէք. կամ անմիջապէս ետքը ես ձեզի կ'ըսեմ որ երթաք :

Բայց այս կողմանէ անմտածողներուն խելքը բանալու համար երբեմն իրենց կը կարդայի՝ թէ ինչ կերպով Լուդովիկոս ԺԴ ու Ֆրենչոն Պուր-

կոնէի դուքսը ու իր եղբայրները կը բռնէին : Այս հետաքրքրական մանրամասն ստորագրութիւնը տարակոյս չունիմ որ իմ ընթերցողացս ալ օգտակար ըլլայ :

“Շատ հասարակ կերպով կ'ապրին. ամէն անգամ սեղանի վրայ որչափ որ կ'ուզեն կրնան ուտել. բայց առողջաւորաւ բաներ միայն կու տան իրենց : Բնտուն՝ ցամաք հաց միայն. ու մեծ գաւաթ մը ջրախառն գինի, կամ պարզ ջուր, որն որ իրենք ուզեն :

Նաշու և ընթրեաց ատեն առջևնին դրածներէն որչափ որ ուզեն կըրնան ուտել. բայց միայն վրանին ու շաղրութի կ'ըլլայ՝ որ աւելի հաց ուտեն, իսկ չեփած պտուղ՝ խիստ քիչ :

Իսկ շաբթուան մէջ երեք օր կայ, որ համարաւ օր են, ու միայն Էսթրոնան Էսթրալոյ :

Ուրիշ օրեր, Էսթրը խաշած եղան մի, ու խորովածը կ'ըլլայ վառեակ, հաւ ու կաքաւ :

Ինթրիքը միշտ միակերպ է. ոչ խարի կամ հորթու ազդրը, կամ եղան կոնակը, հետը վայրի որս կամ թռչնեղէն, առանց համադամի. իսկ պտղոյ տեղ ծեծած նուշի անուշեղէն կամ շաքարոտած նարնջի կեղև :

Էսթրուան ու իրիկուան կերակրոյն մէջտեղի միջոցը՝ ուրիշ բան չեն կրնար ուտել, բայց եթէ՝ առաւօտեան պէս ցամաք հաց. շատ շատ բռնչոր խմորեղէն մը, ու գաւաթ մը ջուր :

Յորեկ և իրիկուն ուզեն կրնան գինի խմել, (կ'ըլլայ երբեմն որ չեն ուզեր խմել). և միշտ Պուրկոնէի գինի կը խմեն, ու երկու անգամ միայն : Այլ երբեք կը խմեն գարեջուր, ոչ տանձօղի, ոչ ցքիախառն գինի, և ոչ ուրիշ ու իցէ զովացուցիչ ջրեր, բայց միայն երբոր զուարճութեան օր մը ըլլայ, որ խիստ քիչ կը հանդիպի :

1 Այդ ըսած միջոցը Հայաստան տեղ կայ որ Հրամայ կ'ըսեն, և ուտելիքը՝ Հրամայ : Բռնուր խմելէն ըսինք Գաղղիացուց Biscuit ըսածին :